

SDU International Journal of Educational Studies

Handling of Values Education in Primary Education 5th, 6th, 7th Class Social Studies Teacher Guidebook

Ali Rıza Seydi
Süleyman Demirel University

To cite this article:

Seydi, A. R. (2014). Handling of values education in primary education 5th, 6th, 7th class social studies teacher guidebook. *SDU International Journal of Educational Studies*, 1(2), 63-79.

[Please click here to access the journal web site...](#)

SDU International Journal of Educational Studies (SDU IJES) is published biannual as an international scholarly, peer-reviewed online journal. In this journal, research articles which reflect the survey with the results and translations that can be considered as a high scientific quality, scientific observation and review articles are published. Teachers, students and scientists who conduct research to the field (e.g. articles on pure sciences or social sciences, mathematics and technology) and in relevant sections of field education (e.g. articles on science education, social science education, mathematics education and technology education) in the education faculties are target group. In this journal, the target group can benefit from qualified scientific studies are published. The publication languages are English and Turkish. Articles submitted the journal should not have been published anywhere else or submitted for publication. Authors have undertaken full responsibility of article's content and consequences. *SDU International Journal of Educational Studies* has all of the copyrights of articles submitted to be published.

İlköğretim 5., 6., 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitaplarında Değerler Eğitiminin Ele Alınışı

Handling of Values Education in Primary Education 5th, 6th, 7th Class Social Studies Teacher Guidebook

Ali Rıza Seydi*

¹Süleyman Demirel Üniversitesi

Özet

Sosyal bilgiler dersinin öğrenciler için sağladığı en önemli kazanımlardan biri de toplumların varlık ve devamının sebebi olarak kabul edilen değerlerdir. Değerler eğitiminde öğretmenlerin ve onların başlıca ders materyalleri olan öğretmen kılavuz kitaplarının rolü büyüktür. Bu çalışmada ilköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında değerler eğitiminin nasıl ele alındığının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi yapılmıştır. Uzman görüşü alınarak tespit edilen kaynaklar betimsel analiz yoluyla alan yazınıyla karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. 5., 6., 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarındaki değerlerle ilgili bölümlerde alan yazını, ünite konularının kapsamını, öğrencilerin sınıf farklılığını ve barış değerini dikkate alarak önemli düzenlemeler yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Konu kapsamındaki “akademik dürüstlük” ve “bilimsellik” değerlerinin sınıf ve konu içeriği farkı gözetilerek birbirini tamamlar şekilde verildiği ve de bu yönüyle diğer parçalara örnek olacak durumda olduğu tespit edilmiş, bu doğrultuda öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Değerler eğitimi, Sosyal bilgiler, Öğretmen kılavuz kitabı

Abstract

One of the most important gains that social studies lesson offers to students is the values which is seen as the primary reason for the existence and continuity of societies. In values education, the role of teacher guidebooks which are the main lesson materials of teachers is considerably high. In this study, it is aimed to evaluate how values education is handled in primary education social studies teacher guidebook. In the study, document analysis was carried out. The sources determined by receiving expert opinion were analyzed through descriptive analysis comparatively with literature. It was concluded that important arrangements should be made by paying attention to the scope of unit subjects, class differences of students, peace value and the literature in the sections related to values in 6th and 7th class social studies teacher guidebooks. It was found that “academic honesty” and “scientificness” values within the scope of the subject are taught in a way to complete each other by paying attention to class and subject difference and suggestions were offered in this regard.

Key words: Values, Values education, Social studies, Teacher guidebook

GİRİŞ

Pek çok ülke gibi hemen her dönemde özellikle milli manevi değerlere çok vurgu yapılan Türkiye’de değerler eğitiminin bilimsel yöntem ve gelişmelere uygun olarak, küreselleşen dünyanın evrensel değerleri de göz önünde bulundurularak verilmesi önem arz etmektedir (Kılıç, 2012). Değerler eğitimi

*İletişim: Ali Rıza Seydi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, aliseydi@sdu.edu.tr

konusundaki aksamaların ve yapılacak yanlışlıkların telafisi çok güç etkiler doğuracağı kuşkusuzdur. Aile hayatında 20. yüzyılda meydana gelen bozulmalar (Yiğittir, 2010), küreleşmenin ve medyanın çocuklar ve gençler üzerinde değerlerin zayıflamasına yol açan etkisi (Yaman ve Çolak, 2009) bu konuda önlem almayı zorunlu hale getirmektedir. Bu açıdan değer eğitiminin okulda formal eğitim sürecinde öğretmenler tarafından verilmesi ve öğretmenlerin temel referans kitapları olan öğretmen kılavuz kitapları önem kazanmaktadır.

Acat ve Aslan (2011) günümüzde değişen toplum ve aile yapısıyla birlikte, çoğu ailede öğretilmeyen ahlak ve değerlerin okullar tarafından öğretilmesi gerektiğinin ortaya çıktığını belirtmektedir. 2004 yılında ilköğretim programında yapılan değişikliklerle, diğer derslerle birlikte sosyal bilgiler dersinde de değerler eğitimi doğrudan yer vermeye başlanmıştır (Yiğittir, 2010). Değerler, sosyal bilgiler dersinin öğrencilere sağladığı en önemli kazanımlardan biridir. Bir toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul gören ortak inanç, düşünce ve ilkeler olarak ifade edebileceğimiz değerler toplumların varlık ve devamının başlıca sebebi olarak kabul edilmektedir (Yılmaz, 2009). Doğanay (2012) gerekli değerlerle donatılmamış insanların bilgilerini insanlık ve çevreye zararlı işlerde kullanabileceklerini söylemektedir. Bu öneme sahip değerlerin öğrencilere kazandırılması ve bu noktada aileden ya da çevreden kaynaklanan eksiklik ve yanlış anlayışların telafi edilmesi sorumluluğu okullara düşmektedir (Tay ve Yıldırım, 2009). Araştırmalar ailelerin %71'inin okulda değer eğitimi akademik konuların öğretilmesinden daha fazla önem verdiklerini ortaya koymuştur (Johnson ve Immerwahr, 1995). Aynı zamanda öğretmenlerin öğrenci davranışlarını etkilediği araştırmalarla sabittir (Dickinson, 1990). Dolayısıyla değerler eğitimi konusunda öğretmenlere büyük görev düşmektedir.

Türkiye'de değerlerin önemli bir kısmının öğrencilere, içinde yaşadıkları doğal ve toplumsal ortama uyum sağlamalarını amaçlayan, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde verilmeye çalışıldığı görülmektedir (Keskin ve Öğretici, 2013; Tay ve Yıldırım, 2009). Özkan (2010) değerlerin mevcut ortama ve çağa cevap verecek anlam ve işlevselliğe kavuşturulmasının birey ve toplum sağlığı açısından önemli olduğunu, toplumsal değişimi takip etmede yetersiz kalan değerlerin kontrol görevini yerine getirememesi sonucu toplumda huzursuzlukların ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. Yeşil ve Aydın (2007) bireyin gelişim özelliklerinin, öğrenme tarzlarının, hazırbulunuşluk düzeylerinin, ilgi, ihtiyaç ve beklentilerinin değerler eğitiminde dikkate alınması gerektiğini söylemektedir.

Okulda değer eğitimi diğer önemli bir konu öğretim programlarıdır. Değerler eğitiminde öğretim programlarının değerleri benimsetecek şekilde düzenlenmesi (Fidan, 2009), öğrencilere hangi değerlerin hangi sınıfta verileceği önem arz etmektedir (Tay ve Yıldırım, 2009). Yel ve Aladağ (2012) 2005 yılından itibaren uygulamaya konulan yeni sosyal bilgiler öğretim programında değerler eğitimi çok önem verildiğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi öğretim programında değerler ve bu değerlerin eğitimi ayrı başlık altında ele alınmış, programda öğrenciye verilmesi gereken değerler belirlenmiş ve bu değerlerin öğretiminde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır (Yel ve Aladağ, 2012). Bu paralelde öğretim programında belirtilen değerler doğrultusunda 2013 yılında basılan 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında doğrudan verilecek değerler tablo 2'de gösterilmiştir.

Türkiye'de Milli Eğitiminin genel amaçları göz önünde bulundurulduğunda (MEB, 1973) öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler konusunda sosyal bilgiler dersine ve bu dersin öğretmenlerine daha fazla sorumluluk düşmekte ve bu konuda temel kaynaklar olarak kılavuz kitaplar ön plana çıkmaktadır. Öğretme-öğrenme süreçlerinin tümünde olduğu gibi, değerler eğitiminde de öğretmenler bu sürecinin en önemli ögesidir (Yalar, 2010). Ayvacı ve Er-nas'a (2009) göre öğretmen kılavuz kitapları öğretim sürecinin düzenlenmesinde öğretmene rehber olmakta, öğretmenin konuları nasıl sunacağına, öğrencilerde bilgi, beceri ve fikirlerin birbiriyle ilişkisinin nasıl kurulacağına ve öğrencilerin öğrenme süreçlerinin hangi aktivitelerle değerlendirileceğine ilişkin öğretmene yardımcı olmaktadır. Bu açılarından öğretmen kılavuz kitaplarının öğrenme etkinliklerinin uygulanmasında, değerlendirilmesinde ve geliştirilmesinde büyük önemi vardır (Ayvacı ve Er-nas, 2009).

Acat (2010) uygun öğrenme ortamı oluşturmada öğretmene destek olabilmek amacıyla geliştirilen kılavuz kitapların öğretmenler tarafından büyük yoğunlukta takip edildiğini, öğretme ve öğrenmenin merkezi durumuna geldiğini ifade etmektedir. Bu kitaplar pek çok konuda öğretmene sağladığı kolaylıklarla hali hazırda vaz geçilmez bir araçtır. Yapılan araştırmada öğretmenlerin tamamı kılavuzun gerekli olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır (Ayvacı ve Er-nas, 2009). Sosyal bilgiler dersinde de kılavuz kitaplar öğretmenlerin değerler eğitimiyle ilgili ihtiyaç duydukları kılavuz materyaller (Yalar, 2010) konusunda pratik kolaylıklar sağlama potansiyeline sahiptir. Diğer konularda olduğu gibi değerler eğitiminde de merkezi bir durumda olan öğretmen kılavuz kitaplarındaki ilgili bölümlerin değerler eğitimiyle ilgili ulaşılması arzu edilen hedefler konusunda önemli katkılar sağlayacak nitelikte olması beklenir. Kaymakcan ve Meydan (2012) tarafından ifade edildiği üzere değerler eğitimi, eğitimin tüm süreçleri göz önünde bulundurularak planlanması ve yürütülmesi gereken bütüncül bir süreçtir.

Yalar (2010) tarafından sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimi ile ilgili kılavuz materyallere ihtiyaçlarının olduğu ve yapılan düzenlemelere rağmen sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin uygulanmasında önemli düzeyde eksiklik ve yetersizliklerin bulunduğu ifade edilmektedir. Öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenler bu rolünü oynarken daha çok ders kitabı ya da kılavuz kitap gibi hazır materyallere yönelmektedirler (Kılıç, 2012). Ancak öğretmen kılavuz kitaplarının öğretmenler için beklenen rehberliği yapma ve içerik kalitesi gibi açılardan önemli eksikliklerinin bulunduğu belirtilmektedir (Acat 2010). Ders kitapları öğrenme öğretme sürecinde öğrencilerin neleri öğreneceğini etkilediği gibi (Filiz, 2003) öğretmen kılavuz kitapları da öğretmenlerin neleri nasıl öğreteceğini büyük ölçüde etkilemektedir.

Sosyal bilgiler dersinde, diğer konularda olduğu gibi değerler eğitiminde de öğretmenlerin faydalandığı temel kaynak, öğretmen kılavuz kitaplarıdır. Bu çalışma ilköğretim 5. 6. 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında değerler eğitiminin nasıl ele alındığını öğretmen kılavuz kitapları arasında ve alan yazınıyla karşılaştırma yaparak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu şekilde sosyal bilgiler dersinde ki değerler eğitiminin geliştirilmesine katkı sağlamak hedeflenmektedir. Bu amaca ulaşmak için problem cümlesi olarak; “ilköğretim 5. 6. 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında değerler eğitimi nasıl ele alınmıştır?” sorusu tespit edilmiştir.

Alt problemler:

1. 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında değerler eğitimi nasıl ele alınmıştır?
2. 6. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında değerler eğitimi nasıl ele alınmıştır?
3. 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında değerler eğitimi nasıl ele alınmıştır?

YÖNTEM

Bu çalışmada durum çalışması deseniyle doküman incelemesi yapılmıştır. Merriam (2013) durum çalışmasının sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olduğunu söyler. Yine Merriam (2013) nasıl sorununun söz konusu olduğu yerde bu desenin önemli bir avantaj olduğunu belirtir. Dokümanlar becerikli bir araştırmacı için hazır bilgi kaynaklarıdır (Merriam, 2013). Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Yine Yıldırım ve Şimşek (2013) hangi dokümanın önemli olduğunun ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesinin araştırma problemine göre belirleneceğini ifade eder. Eğitimle ilgili bir araştırmada; ders kitapları ve öğretmen el kitapları veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu doğrultuda öğretmenler açısından başlıca ders materyali olan öğretmen kılavuz kitapları da önemli bir veri kaynağı olarak değerlendirilebilir. Yazılı metin ya da belgelerin düzenlenmiş dokümanlar olarak organize edilmiş ve gözden geçirilmiş olması önemli bir avantajdır. Bu anlamda, pek çok doküman nitelikli veri kaynağı olabilir ve dokümanların kullanıldığı nitel araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Verilerin Toplanması

Yıldırım ve Şimşek (2003) ne tür dokümanlara ihtiyaç olduğu, bu dokümanların nereden ve kimler aracılığıyla elde edilebileceği ve benzeri soruları doküman incelemesine karar vermeden önce araştırmacının kendisine sorması gerektiğini, ne tür dokümanların gerekli olduğu konusunda araştırma probleminin araştırmacıya yardım edeceğini söylemektedir. Bu bağlamda araştırma kapsamında gerekli dokümanların tespiti konusunda sosyal bilgiler eğitiminde deneyim ve tecrübe sahibi iki eğitimciden uzman görüşü alınmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) yayınlarının ilköğretim sosyal bilgiler 5. 6. ve 7. sınıflara ait öğretmen kılavuz kitapları araştırmanın dokümanları olarak tespit edilmiştir. Bu eserlerin araştırmanın yapıldığı tarihteki son baskıları olan 2013 yılına ait kitaplar üzerinde çalışma gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi ve Sınıflandırılması

Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre bu yöntemde veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara ya da belirlenen kategorilere göre düzenlenebilir. Bu kategoriler doğrultusunda araştırmacı, dokümanlardan destekleyici, yanlışlayıcı veya alternatif açıklamalara olanak tanıyacak bölümleri araştırma raporunda kullanabilir. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Verilerin sınıflandırılmasında sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarındaki değerler eğitimi ile ilgili konu başlıkları esas alınmıştır. Yapılan araştırmada sosyal bilgiler dersinin okutulduğu ilköğretim ikinci kademe 5. 6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında "değerler" başlığı altında konunun işlendiği görülmüştür. 5. sınıf ders kitabında 8, 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında ise 7'şer ünite olduğu, her ünite için bir değer olmak üzere üç kitapta toplamda 22 değer başlığının mevcut olduğu tespit edilmiştir. İstisna olarak 5.sınıfın 7. ünitesinde "adil olma, bayrağa ve İstiklal Marşına saygı" değerleri birlikte verilmiştir. Bu değerlerden 10 tanesi yalnız bir ünite için verilecek değer olarak kabul edilirken, 6 tanesinin iki ünite için ortak verilecek değer olarak kabul edildiği tespit edilmiştir. Bu kitaplarda geçen değerlerin tümüyle ilgili tek tek araştırma yapılarak alanyazında nasıl ele alındıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bulgular ve yorumlar kısmında kılavuz kitaplarda yer alan değerlerle ilgili parçalar alan yazınıyla ve birbirleriyle karşılaştırılmalı olarak destekleyici, yanlışlayıcı ya da alternatif açıklamalara olanak tanıyacak şekilde araştırmada kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Kılıç (2012) durum çalışmasında araştırmacının toplanan verinin doğruluğunu test etmek için topladığı kaynağa geri dönerek kontrol etmesinin ve alanda çalışan diğer araştırmacıların görüşlerine başvurmasının geçerlilik konusunda alınabilecek önlemlerden olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda ilköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitapları ve alanyazından toplanan veriler tekrar kontrol edilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgular ve getirilen yorumlar değerler eğitimi konusunda uzman olan iki öğretim üyesine incelenerek uzman görüşü alınmıştır. Karasar'a (2013) göre araştırmada toplanan verilerin, araştırma problemine kuramsal ya da pratik yönden çözüm önerileri geliştirmesine olanak hazırlayacak bir şekilde işlenerek çözümlenmesi, yorumlanıp değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yapılan çözümlenme ve yorumlamalarla araştırma sonucunda, araştırmanın problemine ilişkin öneriler getirilmiştir. Elde edilen veriler alt problemlere uygun olarak şu üç başlık altında sınıflandırılmıştır:

1. 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında yer alan değerler.
2. 6. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında yer alan değerler.
3. 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında yer alan değerler.

Araştırmalarda değerlerin bulunduğu ünitelerin başlıklarının ve ünitelerde bulunan konunun alanının o üniteye ait değerle ilgisi göz önünde bulundurulmuştur. Ünite adları, her üniteye göre belirlenen değerler ve ünite konularının alanları aşağıda gösterilmiştir (Tablo 1, 2, 3).

Tablo 1. 2013 MEB Sosyal Bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarındaki ünite adları

	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF
1. Ünite	Haklarımı öğreniyorum	Sosyal bilgiler öğreniyorum	İletişim ve insan ilişkileri
2. Ünite	Adım adım Türkiye	Yeryüzünde yaşam	Ülkemizde nüfus
3. Ünite	Bölgemizi tanıyalım	İpek yolunda Türkler	Türk tarihinde yolculuk
4. Ünite	Ürettiklerimiz	Ülkemizin kaynakları	Zaman içinde bilim
5. Ünite	Gerçekleşen düşler	Ülkemiz ve dünya	Ekonomi ve sosyal hayat
6. Ünite	Toplum için çalışanlar	Demokrasinin serüveni	Yaşayan demokrasi
7. Ünite	Bir ülke bir bayrak	Elektronik yüzyıl	Ülkeler arası köprüler
8. Ünite	Hepimizin dünyası		

Tablo 2. 2013 MEB Sosyal Bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarındaki her üniteye göre belirlenen değerler

	5.SINIF	6. SINIF	7. SINIF
1. Ünite	Sorumluluk	Bilimsellik	Farklılıklara saygı
2. Ünite	Estetik	Doğal çevreye duyarlılık	Vatanseverlik
3. Ünite	Doğal çevreye duyarlılık	Kültürel mirasa duyarlılık	Estetik
4. Ünite	Çalışkanlık	Sorumluluk	Dürüstlük
5. Ünite	Akademik dürüstlük	Yardımseverlik	Bilimsellik
6. Ünite	Dayanışma Adil olma, bayrağa ve	Hak ve özgürlüklere saygı	Adil olma
7. Ünite	İstiklal Marşına saygı	Çalışkanlık	Barış
8. Ünite	Tarihsel mirasa duyarlılık		

Tablo 3. 2013 MEB Sosyal Bilgiler kitaplarındaki ünitelerin ağırlıklı konu alanları

	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF
1. Ünite	Vatandaşlık bilgisi	Vatandaşlık bilgisi, İnkılap tarihi	Vatandaşlık bilgisi
2. Ünite	İnkılap tarihi, Vatandaşlık bilgisi, Coğrafya	Tarih, Coğrafya	Coğrafya, Vatandaşlık bilgisi
3. Ünite	Coğrafya	Tarih	Tarih
4. Ünite	Coğrafya	Coğrafya, Fen ve teknoloji, Vatandaşlık bilgisi	Tarih, Fen ve teknoloji, Vatandaşlık bilgisi
5. Ünite	Tarih, Fen ve teknoloji	Coğrafya, Vatandaşlık bilgisi	Tarih, Vatandaşlık bilgisi
6. Ünite	Vatandaşlık bilgisi	Tarih ve Vatandaşlık bilgisi	Tarih, Vatandaşlık bilgisi
7. Ünite	Vatandaşlık bilgisi	Fen ve teknoloji, Vatandaşlık bilgisi	Tarih, Fen ve teknoloji, Vatandaşlık bilgisi
8. Ünite	Coğrafya, Vatandaşlık bilgisi		

BULGULAR VE YORUMLAR

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Değerler

5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında 8 ünite yer almaktadır. Diğer ünitelerde her üniteye ait doğrudan verilecek bir değer yer alırken 7. üniteye; “Adil Olma, Bayrağa ve İstiklal Marşına Saygı” olmak üzere üç adet doğrudan verilecek değer bulunmaktadır (Tablo 2). Bu ünitelerin her birinde sosyal bilgiler dersinin temelini oluşturan tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi, fen ve teknoloji konuları ağırlıklı olarak işlenmiştir (Tablo 3). 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında ilgili bölümlerde değer tanımı verildikten sonra her ünite için belirlenen değerlere geçilirken 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında değer tanımıyla birlikte özellikleri, işlevleri ve değer öğretimi yaklaşımları konusunda açıklamalara yer verilmiştir (MEB, 2013a).

Sorumluluk

Sorumluluğun tanımı verildikten sonra sorumluluk almayı öğrenmenin ne anlama geldiği, sorumluluk değerinin nasıl verilebileceği, sorumluluk değerinin verilebileceği ortam, sorumluluğun yerine getirilmediği durumlarda karşılaşılabilecek sorunlar ve bireylerin kimlere karşı ne tür sorumluluklarının olduğu belirtilmektedir. Sorumluluk sahibi bireylerin özellikleriyle ilgili şu ifadeler kullanılmıştır: “Yaşı ne olursa olsun sorumluluk almayı öğrenmek, üç alanda kabul edilebilir davranışlar sergilemek anlamına gelir. Bunlar kurallara uyma, sağduyuyu kullanma, başkalarının sahip olduğu hak ve özgürlüklere karşı saygı ve özen göstermektedir” (MEB, 2013a). Sorumluluk değeri alanyazında en fazla üzerinde durulan değerlerdendir. Bu değer Can (2008) tarafından yapılan araştırmada değerler eğitimiyle ilgili uygulamalarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin en çok etkinlik yaptıkları değer olarak ortaya çıkmıştır. Kaymakcan ve Meydan (2012) ise sorumlu olmayı sosyal bilgiler programında en çok vurgu yapılan değer olarak belirtmektedir. Keskin ve Öğretici (2013) tarafından yapılan araştırmada sorumluluk değerinin dayanışma/yardımlaşma, duyarlılık ve bağımsızlık değeri ile birlikte, Cumhuriyet dönemindeki tüm sosyal bilgiler programlarında ortak vurgu yapılan ana değer olduğu ve son yayımlanan programda da bu değer önemli görüldüğü belirtilmektedir. Tepecik (2008), Kuş, Merey ve Karatekin (2013) ve Çengelci, Hancı ve Karaduman’ın (2013) araştırmaları gibi alanyazındaki pek çok çalışmada sorumluluk değerinin özellikle sosyal bilgiler dersiyle ilgili öne çıktığı görülmektedir.

Estetik

Estetiğin tanımı, konusu, alanı ve ülkemizdeki estetik değerlerin neler olduğu belirtildikten sonra, estetik değerlerin öğrencilere kazandırabilmesi için öğretmenlerin yapması gerekenler ve estetik değer kazanmış bireylerin durumları açıklanmaktadır. Estetik değerinin kazandırılmasıyla ilgili öğretmene düşen sorumluluklar ve bu değerle ilgili kazanımları elde etmiş kişiler hakkında şu ifadeler yer verilmiştir:

Öğretmen öncelikle kendisi yakın çevresinde bulunan estetik değeri olan eserlerden aldığı zevki yansıtarak ve onları koruyarak öğrencilere örnek olmalıdır. Öğrenciye çevresinde bulunan görsel güzel sanatlar, müzik ve doğal güzellikler konusundaki eserleri estetik ilkelerine göre eleştireci bir gözle inceleme ve eleştirme becerisi kazandırılmalıdır. Estetik değer kazanmış bireyler tarihî, kültürel ve doğal mirası korurlar. Yaşamın güzelliklerinin farkına vararak bu güzelliklerden zevk alırlar (MEB, 2013a).

Yalar (2010) estetik değerini sorumluluk değeriyle birlikte 5. sınıf öğrencileri için soyut kalması nedeniyle öğretmenlerin öğretirken zorluk yaşadıkları bir değer olarak göstermektedir. Yine Yalar (2010) sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesine yönelik yaptığı çalışmada estetik, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık gibi değerlerin kazanılmasında çok önemli ve işlevsel rolü olan sınıf dışı etkinliklere öğretmenlerce yeterince yer verilmediğini ifade etmektedir.

Doğal Çevreye Duyarlılık

Doğal çevrede birbiriyle sıkı ilişki içinde olan varlıkların insan için var olduğu belirtilmiştir. Doğal dengenin bozulmasının, doğal kaynakların sorumsuzca kullanılmasının, doğal çevrenin kirletilmesinin ve bu ortama zarar verilmesinin sonuçları vurgulanmıştır. Doğadaki tahribatın sona ermesinin ve doğal çevreyi korumanın nasıl ve kimler vasıtasıyla olabileceğiyle ilgili ifadeler yer verilmiştir. Bu değerle ilgili şu ifadelerin ünitedeki konu kapsamının dışında kaldığı değerlendirilmesi yapılabilir: “Doğanın tahrip edilmesi, doğal kaynakların sorumsuzca kullanılması ve doğal çevrenin kirletilmesi insanlığın geleceğini tehdit etmektedir. Doğal ortama zarar verilmesi sonucu meydana gelen küresel

ısınmayla iklimler değişmeye uğramış, kutuplardaki buzullar çözülmeye başlamıştır” (MEB, 2013a). Doğrudan verilen değerler “Doğal Çevreye Duyarlılık” olduğu 3. Ünitenin adı “Bölgemizi Tanıyalım” dır. Üniteye yer alan konuların Türkiye ve Türkiye coğrafyası ile ilgili olmasına karşılık verilmesi istenen değerlerin kapsamının çok geniş tutulduğu dikkati çekmektedir. Üniteye konulara paralel olarak buradaki verilecek doğal çevreyle ilgili değerlerde Türkiye’deki doğal çevreye ağırlık verilmesinin daha uygun olacağı değerlendirilmektedir. Kaymakcan ve Meydan’a (2012) göre öğretim programları öğrencileri, çevresindeki diğer insan ve varlıkları da gözetken, sadece kendi güç, başarı ve tatminine odaklanmayan bireyler olarak yetiştirme konusunda güçlü bir kararlılığa sahiptir. Bu kararlılığın doğal çevreye duyarlılık ve diğer değerlerin kazandırılması konusunda öğretmen kılavuz kitaplarına da yansımaları için sistemli çalışmalar gerekmektedir.

Çalışkanlık

Çalışmanın tanımı yapılarak çalışkan ve hayatta başarılı olmuş insanların özellikleri ile ilgili şunlar belirtilmiştir:

Çalışmayı sevmek, çalışmaya istekli olmak ve bir işe emek harcıyarak sahip olma erdemliliği insanların özelliğidir. Hayatta başarılı olmuş tüm insanların planlı, disiplinli çalışma sonucunda bu başarıya kavuştukları açıktır. Ulu önder Atatürk bu konunun önemini çok kesin bir ifadeyle açıklamıştır: Tek bir şeye ihtiyacımız var: Çalışmak (MEB, 2013a).

Çalışkanlık değeri Yiğittir ve Öcal (2010) tarafından yapılan araştırmada 6. sınıf öğrencilerinin en fazla tercih ettiği değerler arasında gösterilmiştir. Yine bu değer Yiğittir (2010) tarafından yapılan araştırmada velilerin en çok önem verdiği değerler arasında olduğu görülmektedir. Yalar (2010) tarafından yapılan araştırmada “görevlerini ve sorumluluklarını zamanında yerine getirir” ifadesinin çalışkanlıkla ilgili öğretmenlerce en çok tercih edilen kazanım olduğu ortaya çıkmıştır.

Akademik Dürüstlük

Akademik anlamda dürüst olmayan davranışların maddeler halinde sıralandığı bu değerle ilgili parçada, akademik dürüstlüğe aykırı davranışların neler olduğuna dair şu ifadeler yer verilmiştir: “Yazılı değerlendirmelerde kopya çekerek hak etmediği başarıyı sağlamak, başkasının eserini kendi eseri olarak göstermek, başkasının fikirlerini kendi fikri gibi gösterip kaynağını belirtmeden aynen ya da farklı sözcüklerle nakletmek akademik dürüstlüğe aykırı davranışlardır” (MEB, 2013a). Yalar (2010) bu değerle ilgili öğretmenlerin en çok “çalışmalarında yararlandığı kaynakları belirtir” kazanımını düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Bu değerle ilgili parçada konu ile ilgili 5. sınıf öğrencisinin karşılaşılabileceği durumların, ileri düzey çalışmalarda karşılaşılabilecek durumlarla birlikte verildiği görülmektedir. Kendi ödevlerini başkasına yaptırmanın, içine kopya çekenlerinde dâhil olduğunun anlaşıldığı davranışları yapanları ele vermemenin de akademik dürüstlüğe aykırı bir davranış olduğu vurgulanmaktadır. Gömleksiz ve Cüro (2011) sosyal bilgiler öğretim programlarının öğrencilerde başkalarının çalışmasını kendisine ait olarak göstermemeyi sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Dayanışma

Dayanışmanın tanımı yapılarak, toplum yaşamı açısından önemi belirtilmiştir. Ayrıca dış ülkelere karşı birlik ve beraberliğin korunmasından ve bunun en büyük örneğinin Kurtuluş Savaşı olduğundan söz edilmiştir. Bu ifadelerin 7. sınıf öğretmen kılavuz kitabındaki başka bir değer olan barış değerinin, ihlali olduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Şu ifadeler dikkat çekmektedir:

Dayanışma, bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine bağlanarak, kurum ve kuruluşlarıyla birlikte hareket etmesidir. (...) birlikte yaşamamıza yardımcı olacak unsurlardan birisi de dayanışmadır. Ülke içinde veya dış ülkelere karşı her zaman birlik ve beraberliğimizi korumak zorundayız. Birlik ve beraberlik denildiğinde toplumsal dayanışmaya en büyük örnek Kurtuluş Savaşımızdır (MEB, 2013a).

Tahiroğlu (2013) toplumda dayanışma ve bağlılığın yardımlaşma değeri sonucunda ortaya çıkmış bir tutum olduğunu, bir toplumun varlığını sürdürebilmesinin dayanışmayı davranışa dönüştürebilmesine bağlı olduğunu, komşusu aç içen tok uyuyabilen bireylerden oluşan toplumların ilerleme ve varlıklarını devam ettirmelerinin imkânsız olduğunu ifade etmektedir. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013) tarafından yapılan araştırmada dayanışma değeri öğretmenler tarafından sevgi, saygı, hoşgörü ve sorumlulukla birlikte okullarda kazandırılmaya çalışılan temel değerler olarak ortaya çıkmıştır. Yine Kuş, Merey ve Karatekin (2013) tarafından yapılan araştırmada dayanışma değeri ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında en fazla vurgulanan değerler arasında gösterilmektedir. Alanyazında dayanışma değerinin daha çok sevgi, saygı ve hoşgörü temelinde ve sosyal sorunlara karşı olduğu görülürken, 5. sınıf öğretmen kılavuz kitabında ise daha çok düşmana karşı dayanışma izlemi edinilmektedir.

Adil Olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na Saygı

Adaletin tanımı yapıldıktan sonra eşitlikle olan farkı belirtilmiş, adil insanların özellikleri ve adil davranmanın önemi vurgulanmıştır. Adalete uygun davranılmamasının toplumda yol açacağı sorunlarla ilgili şu ifadeye yer verilmiştir: “Toplumda adalet değerine uygun olmayan uygulamaların yaygınlaşması, halkın birbirine ve kurumlara olan güvenini sarsar. Devletlerin devamlılığı yöneticilerin halka adil ve eşit davranmalarıyla mümkündür”. Bayrağa ve İstiklâl Marşına sahip çıkmak değeri ile ilgili ise yalnız şu ifadeye yer verilmiştir: “Bağımsızlık sembollerimizden olan bayrağımıza sahip çıkılmalı ve İstiklâl Marşı'na gereken saygı gösterilmelidir” (MEB, 2013a). Küreselleşme ve kimlik sorunu üzerine yapılan çalışmalarda küreselleşme ile bireylerin kendi değerlerine yabancılaştıklarının ifade edilmesinin (Akdemir, 2010) bu konulara daha fazla eğilmeyi gerektirdiği değerlendirilebilir. Bayrak ve ulusal marş gibi simgelerin bir toplumu ayakta tuttuğu ve korunması gereken dinamikler olduğu Gömleksiz ve Cüro (2011) tarafından ifade edilmiştir.

Tarihsel Mirasa Duyarlılık

Anadolu'nun zengin bir tarihi geçmişe ve geçmiş uygarlıklardan kalan önemli eserlere sahip olduğu ifade edilmiş, bu zenginliklerin korunduğu yerler belirtilmiştir. Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeleriyle birlikte törelerini, geleneklerini, sanatlarını, kurumlarını ve inanışlarını Anadolu'ya getirdikleri ve burada kendi kültürlerini yansıtan eserler yaptıkları ifade edilmiştir. Türklerin Anadolu'da uygarlığa yaptığı katkılar belirtilip meydana getirilen eserlerden örnekler verilmiştir. Ayrıca bu eserlerin gelecek nesillere ulaştırılmasının önemi ile ilgili ifadeler yer verilmiştir (MEB, 2013). Keskin ve Öğretici (2013) tarafından yapılan araştırmada belirtildiği üzere duyarlılık değerinin Cumhuriyet dönemindeki tüm sosyal bilgiler programlarında yer alması ve son hazırlanan sosyal bilgiler programında tarihsel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık ve kültürel mirasa duyarlılık olarak üç alt boyutta ele alınması duyarlı olmaya verilen önemi göstermektedir. Yalar (2010) bu değerle birlikte doğal çevreye duyarlılık ve estetik gibi değerlerin daha iyi kazandırılabilmesi için gezi-gözlem yapabilecekleri sınıf dışı olanakların öğretmenlere sunulmasını önermektedir.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Değerler

6. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında 7 ünite ve her üniteye ait doğrudan verilecek bir değer bulunmaktadır (Tablo 2). 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında olduğu gibi bu

ünitelerin her birinde de sosyal bilgiler dersinin temelini oluşturan tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi, fen ve teknoloji konuları (Tablo 3) ağırlıklı olarak işlenmiştir (MEB, 2013b).

Bilimsellik

5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabındaki “Gerçekleşen Düşler” adlı 5. üniteadaki “Akademik Dürüstlük” değerinin burada farklı şekilde işlendiği görülmektedir. Bilimselliğin milli eğitimin temel ilkelerinden olduğu ve kanunda bilimselliğin nasıl açıklandığı ifade edilmiştir. Bilimselliğin en önemli ölçütünün çalışmanın sistemli olarak yapılması olduğu belirtildikten sonra şu ifadeler kullanılmıştır:

Amaç, mevcut değişmez bilgileri belli bir yöntemle kullanarak başka değişmez bilgiler ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Bu sayede genellenebilecek, sorun çözümede kullanılacak gerçek ya da gerçeğe yakın bilgi birikimi oluşturulur. (...) [zamanımızda] bilginin çok olması bilgi bulanıklığına ve karmaşasına da yol açtı. Öğrencilerin ulaştıkları bilgilerin doğruluk, geçerlilik, güvenilirlik derecesini eleştirel düşünme becerisiyle bilimsel ölçütlerin ışığında kontrol etmeleri gerekir (MEB, 2013b).

Kılavuz kitaptan alıntı yapılan bu paragraf pozitivist paradigmayı yansıtmakta, yeni sosyal bilgiler eğitim programının dayandığı ifade edilen yapılandırmacı anlayışa uygun düşmemektedir (Kılıç, 2012). “Bilimsel araştırma yaparken veya karşılaşılan bir bilgi sorgulanırken aşağıdaki noktalara dikkat edilmeli” denilerek 5. sınıfın 5. değeri olan akademik dürüstlük değerindeki ifadelerin tamamlayıcısı denebilecek maddeler sıralanmıştır. Alan yazında sosyal bilgiler dersinin amaçlarında öğrencilerin bilimsel düşünce becerilerinin gelişmesine büyük önem verildiği ve uygulanan karakter eğitim programının öğrencilerin bilimsellik değerini kazanmalarında etkili olduğu belirtilmektedir (Kılıç, 2012; Katılmış, Ekşi, Öztürk, 2010).

Doğal Çevreye Duyarlılık

Burada verilen “Doğal Çevreye Duyarlılık” değeri 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabının aynı adı taşıyan 3. değeriyle küçük düzenlemeler dışında aynı durumdadır. 5. sınıfta “Doğal Çevreye Duyarlılık” değerinin işlendiği ünitenin ağırlıklı olarak Türkiye coğrafyası, burada ise genel coğrafya konularını kapsadığı göz önünde bulundurulduğunda 5. ve 6. sınıf ünitelerindeki konu kapsamındaki farklılığın öğretmen kılavuz kitabında verilen değer kısmına yansıtılmadığı görülmektedir. 5. sınıflar için bu değer Türkiye’deki doğal çevreye duyarlılık, 6. sınıflar için ise mevcut kılavuz kitapta olduğu şekilde küresel ısınma, iklim değişmesi, kutuplardaki buzulların erimesi gibi anlatımlara yer vermesinin daha uygun olacağı değerlendirilmesi yapılabilir. Tahiroğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada çevre sorunları insanlığı esas tehdit eden küresel bağlamdaki sorunlar arasında gösterilmiştir. Yiğittir ve Öcal’ın (2010) 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleriyle ilgili yaptığı çalışmada, öğrencilerin çevre, toplum ve bireysel özellikleri içeren değerlere öncelik verdiğinin anlaşıldığı belirtilmiştir. Ancak Keskin ve Öğretici (2013) tarafından yapılan araştırma 6. sınıf öğrencilerinin “duyarlılık” konusunda 5. sınıfta “doğal çevreye duyarlılık” ve “tarihsel mirasa duyarlılık” değerleriyle ilgili kazanım elde etmiş olmaları gerekirken çok sınırlı bilgi birikimine ve farkındalığa sahip olduklarını ortaya koymuştur. Buna karşılık değerler eğitimine yönelik olarak sosyal bilgiler derslerinde etkinlik ağırlıklı uygulamalara daha çok yer verilmesi ve sosyal bilgiler kitaplarında değerler eğitimine daha fazla yer ayrılması önerilmektedir (Keskin ve Öğretici 2013). Arabacı ve Akgül (2013) yaptığı çalışma ile etkinlik temelli değer öğretimi uygulamalarının önemine vurgu yapmıştır.

Kültürel Mirasa Duyarlılık

Bu değerin 5. sınıf öğretmen kılavuz kitabındaki 8. değer olan ‘‘Tarihsel Mirasa Duyarlılık’’ değerinin devamı niteliğinde olduğu söylenebilir. Burada ‘‘Tarihsel Mirasa Duyarlılık’’ değerindeki ifadeler çok küçük değişikliklerle ve kültürel mirasla ilgili ifadelerin eklenmesiyle birlikte verilmiştir. Parçada kültürel mirasın tanımıyla ilgili şu ifadeler yer verilmiştir: ‘‘Kültürel miras, insanlığın veya bir milletin sahip olduğu, tarihî süreç içinde oluşmuş karakteristik özellikleri olan eserler ve değerler bütünüdür’’. Kültürel mirasa duyarlılık konusunun devamında ise kültürümüzdeki manevi unsurlar ve onun önemi ile ilgili şunlar söylenmiştir: ‘‘Kültürümüzdeki manevi unsurlar en az maddi kültür kadar önemlidir... Öğrencilere vatan ve bayrak sevgisi aşılmalı, Yunus’un insan sevgisini, Mevlana’nın hoşgörüsünü davranışlarına yansıtmaya bilinci verilmelidir’’ (MEB, 2013b). Yazıcı ve Aslan’ın (2011) ‘‘değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma: Sosyal bilgiler ders kitapları ile öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin karşılaştırılması üzerine bir çalışma’’ başlığı altındaki çalışması öğretmen adaylarının bu konudaki yetersizliklerinden söz etmekte ve MEB’in araç, gereç ve materyal takviyesi yapmasını tavsiye etmektedir. Ayrıca Yaşar, Gültekin ve Bayır (2013) tarafından yapılan çalışma da öğretmenlerin küreselleşme ile birlikte ulusal değerlerin önemini yitirdiği konusundaki görüşleri de bu bağlamda dikkate alınmalıdır.

Sorumluluk

Burada verilen ‘‘Sorumluluk’’ değeri 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabının 1. değeriyle birebir aynı durumdadır. 5. sınıfta ‘‘sorumluluk’’ değerinin işlendiği ünitenin ağırlıklı olarak vatandaşlık bilgisi, burada ise coğrafya ile fen ve teknoloji konularını da kapsadığı göz önünde bulundurulduğunda içerik bakımından farklılık gösteren ünitelerin öğretmen kılavuz kitabındaki değerlerle ilgili parçalarda da değişiklik ve konu içeriğine uygun geliştirme ve örneklemeler yapılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmesi yapılabilir.

Yardıms severlik

Parçada yardımın tanımı yapıldıktan sonra yardım sever insanların özellikleriyle ilgili şu ifadeler kullanılmaktadır: ‘‘Yardıms sever insanlar vermekten zevk alırlar. Başkalarının iyiliğini kendilerinden fazla düşünürler. Cömert, ince düşünceli, hâlden anlayan kimselerdir. Başkalarının sorunlarıyla ilgilenmeyi keyifle yaparlar’’. Devamında yardıms severliğin göstergesi ve toplumun geleceği açısından önemi ifade edilmiş; ‘‘komşusu aç iken kendisi tok uyuyabilen bireylerden oluşan toplumların ilerlemeleri, hatta varlıklarını devam ettirmeleri’’nin imkânsız olduğu vurgulanmıştır. Toplumsal yardım kuruluşlarından ve bunların faaliyetlerini nasıl sürdürdüklerinden söz edildikten sonra yardıms severliğin sadece maddi olmadığı, bir sözün ya da bir üzüntüyü paylaşmanın da yardıms sever olmanın göstergesi olduğu ifade edilmiştir (MEB, 2013b). Buradaki ifade ve yaklaşımlar Tahiroğlu (2013) tarafından yapılan yardıms severlik değeriyle ilgili çalışmayla uyum göstermektedir. Tahiroğlu (2013) ayrıca yardıms severliğin küreselleşen dünyada hızla artan ve insanlığı tehdit eden olumsuzluklara karşı kazanılması gereken en önemli değer olduğunu ifade etmektedir.

Hak Ve Özgürlüklere Saygı

Burada hak ve özgürlüklerin tanımı şu şekilde yapılmaktadır: ‘‘Hak, adaletin ve hukukun gerektirdiği kazanç, özgürlük ise herhangi bir kısıtlama ve zorlamaya bağlı kalmaksızın düşünme ve davranmadır’’. Hak ve özgürlüklerin tarihsel süreç içinde gelişme gösterdiği belirtildikten sonra insan haklarının, insan yaşamının ihtiyaçlarına çözüm aranırken ortaya çıktığı ve toplumsal gelişmelere paralel olarak zenginleşip geliştiği ifade edilmiştir. Son olarak hak ve özgürlüklerin sınıryla ilgili ifadelerle yer verilmiştir (MEB, 2013b). Çelikkaya ve Filoğlu (2014) tarafından yapılan çalışmada genel olarak saygı özel olarak ta hak ve özgürlüklere saygının öğretmenlerin öğrencilere en çok kazandırılmasını isteği değer olduğu sonucuna varılmıştır. Yaşar, Gültekin ve Bayır (2013) tarafından yapılan araştırmada ise öğretmenlerin hak ve özgürlüklere saygının küreselleşme ile birlikte olumlu etkilendiği görüşüne sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Çalışkanlık

Doğrudan verilen değer “çalışkanlık” olduğu 7. ünitenin adı “Elektronik Yüzyıl”dır. Bu üniteye ağırlıklı olarak fen ve teknoloji ve vatandaşlık bilgisi konularına yer verildiği söylenebilir. Burada verilen bilgiler 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabının 4. ünitesindeki aynı değerle büyük oranda benzerlik göstermektedir. 5. sınıfta “çalışkanlık” değerinin işlendiği ünite ağırlıklı olarak coğrafya konularını kapsamaktadır. İlgili değer 5. ve 6. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarındaki ele alınışında aynı bilgilerin özetlenmesi ya da farklı sırayla sunulması dışındaki temel fark 5. sınıf kitabında yer verilen çalışkanlıkla ilgili Atatürk’ün ifadesine 6. Sınıfta yer verilmemesidir. Burada ise şöyle bir tezat söz konusudur: İlgili değer bölümünde Atatürk örneğinin verildiği 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki “Elektronik Yüzyıl” ünitesinin beş konu başlığında bir tanesi “Atatürk’ün Gösterdiği Yol”dur. Değer kısmında Atatürk örneğinin verildiği 5. sınıfın “Ürettiklerimiz” ünitesinde ise Atatürk’le ilgili konu ya da herhangi bir bilgi geçmemektedir. Bu durumun öğretmen kılavuz kitaplarına hâkim olan ünite konularına paralel olarak belirlenen değer yaklaşımlarına uygun düşmediği değerlendirilebilir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabında Yer Alan Değerler

7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında 7 ünite ve her üniteye ait doğrudan verilecek bir değer bulunmaktadır (Tablo 2). 5. ve 6. sınıf Sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında olduğu gibi bu ünitelerin her birinde de sosyal bilgiler dersinin temelini oluşturan tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi, fen ve teknoloji konuları (Tablo 3) ağırlıklı olarak işlenmiştir (MEB, 2013c).

Farklılıklara Saygı

İnsanların ve toplumların farklı özelliklere ve anlayışlara sahip olduğu, kişilerin sahip olduğu bazı özellikleri ve değerleri seçme haklarının bulunmadığı ifade edilmiş, bu özelliklerinden dolayı hiç kimsenin aşağılanıp dışlanamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca farklılıklarla ilgili şu ifadeler yer verilmiştir: “Kişilerin bir olaya bakış açıları, bir soruna getirdikleri çözümler birbirlerinden farklıdır. Herkes başkalarının görüşlerine, düşüncelerine değer vermeli, saygı göstermelidir (...). Başkalarında görülen olumsuzluklar görecelidir yani kişiden kişiye değişir (...). Kısacası herkes birbirinden farklıdır” (MEB,2013c). Gömleksiz ve Cüro (2011) tarafından yapılan araştırmada sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının öğrencilerde genelde saygıyı özelde de farklılıklara saygıyı geliştirmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programlarında bireyci değerlere daha yoğun yer verilmekle birlikte toplumcu değerlerin de ihmal edilmediğini ifade edilmektedir (Kaymakcan ve Meydan, 2012).

Vatanseverlik

Vatanın tanımı yapıldıktan sonra vatanseverlik duygusunun göstergeleri ifade edilmiştir. Türk Milletindeki vatanseverlik duygusu ile ilgili şu ifadeler dikkat çekmektedir:

Türk Milleti tarihin en eski dönemlerinden beri vatanseverlik kavramını dünyanın pek çok milletine örnek olacak şekilde sergilemiştir. Mithat Cemal Kuntay'ın "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır. / Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır." ifadesi vatan sevgisini çok net bir şekilde ifade etmektedir. Türk Milletinin Türkiye için feda ettikleri, bu toprakların Türk vatani olduğunu tüm dünyaya kanıtlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, "Ben lâzım geldiği zaman en büyük hediyem olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim." sözüyle vatanseverlik duygusunu dile getirmektedir (MEB,2013c).

Konunun sonunda vatanseverlik değerinin öğrencilerde bilinç haline getirilmesinde öğretmenlere büyük görev düştüğüne dair şu ifadeler kullanılmıştır: “Büyüklerimizin canlarını feda ederek bize miras bıraktıkları bu güzel vatanın korunması yeni kuşakların en temel vazifesidir. Bu vazifenin bir bilinç hâline getirilmesinde öğretmenlerimize büyük bir görev düşmektedir” (MEB,2013c). Burada barış değerine ters olarak kan, ölüm, can vermek/feda etmek gibi ifadeler Mustafa Kemal Atatürk’ten de alıntı yapılarak, vurgulu bir şekilde kullanılmıştır. Bu durum Gömleksiz ve Cüro (2011) tarafından sosyal bilgiler dersindeki değerlerle ilgili öğrenci tutumlarının incelendiği çalışmada çocukların en çok benimsediği değer yargıları arasında “vatan için ölümü göze almak” olduğu sonucuyla paralellik arz etmektedir.

Estetik

“Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi 7. sınıf sosyal bilgiler kitabında tarih konularının en ağırlıkta olduğu ünite olarak görülmektedir. Bu üniteyle ilgili verilmiş olan “estetik” değeri 5. sınıf 2. üniteye verilen “estetik” değeri ile çok küçük değişiklikler dışında birebir aynıdır. 5. sınıftaki ilgili üniteye coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konuları ağırlıklı olarak yer almaktadır. 5. ve 7. sınıf öğretmen kılavuz kitabında ortak yer alan bu değer coğrafya ve vatandaşlık bilgisi ile birlikte tarih konularını da içine aldığı görülmektedir. Her iki üniteye farklı alanlardaki konularla birlikte öğrencilerin yaş ve seviye farklarına göre de düzenleme yapılmasının uygun olacağı değerlendirilebilir.

Dürüstlük

“Dürüstlük” değeriyle ilgili parçanın girişinde şu ifadeler yer verilmiştir: “İnsanoğlu doğduğunda sonsuz iyi, sonsuz kötü olmaya açık olarak doğar. Ergenlik dönemine kadar ailesinin ve toplumun, daha sonra da kendisinin tercihlerine göre doğrular ve eğriler arasında yolunu çizer. Günlük yaşamda insan ilişkilerinin temeli dürüstlüğe dayanmalıdır”. Dürüst olmayan davranışlara örnekler verilerek devam eden parçada dürüstlük adına kazanılması gereken ahlaki değerlerle ilgili şunlar ifade edilmiştir: “Konuşurken özü sözü bir olmak, tanık olduğu bir olayı olduğu gibi anlatmak, arkadaş ilişkilerinde içten davranmak, her zaman haklıdan yana tavır almak mutlaka her bireyin kazanması gereken ahlaki değerlerdendir” (MEB,2013c). Çengelci, Hancı ve Karaduman’ın (2013) yaptığı araştırmada dürüstlük değerinin öğrenciler tarafından okullarında en fazla kazandırılmaya çalışılan değer olduğunun düşünüldüğü ortaya çıkmıştır. Ayrıca Kaya (2013) tarafından yapılan araştırmada dürüstlük değeri Osmanlı’da etkili ve yaygın bir eğitim kurumu olan, mensuplarıyla birlikte toplumun eğitilmesinde önemli rol oynayan ahilik teşkilatının 8 temel değeri arasında gösterilmektedir.

Bilimsellik

Burada verilen “bilimsellik” değeri 6. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabındaki “bilimsellik” değerinde var olan pozitivist yaklaşımlı ifadelerden büyük oranda arındırılmış durumdadır. 6. sınıfta “bilimsellik” değerinin işlendiği ünite ağırlıklı olarak vatandaşlık bilgisini, burada ise tarih ve coğrafya konularını kapsamaktadır. Konu kapsamı ve içeriği bakımından farklılık gösteren ünitelerin değer eğitimiyle ilgili alanlarda da konu içeriğine uygun geliştirme ve farklı örneklemeler yapılması durumunun burası içinde geçerli olduğu ifade edilebilir. Belirtildiği üzere 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabındaki 5. ünite değeri olan “akademik dürüstlük” değerinin 6. sınıfta “bilimsellik” başlığı altında “akademik dürüstlük” değerini tamamlar ve öğrenci gelişim ve algısına uygun şekilde verildiği görülmektedir. Ancak 6. ve 7. sınıf için ortak olan “bilimsellik” değerinde bu duruma dikkat edilmemiş, ünite konusu ve öğrenci seviyesine göre yeterli değişiklikler yapılmamıştır. Kaymakcan ve Meydan (2012) Türkiye’de yeni sosyal bilgiler programlarında yenilikçi ve evrensel değerlere öncelik verildiğini ifade etmektedir. Bilimsellik değerinin 5. sınıftaki akademik dürüstlük değeri ile birlikte 6. ve 7. sınıfta da tekrar edilmiş olması bu doğrultuda değerlendirilebilir.

Adil olma

Burada verilen “adil olma” değeri 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabının 7. ünitesiyle ilgili verilen “adil olma” değeriyle büyük oranda aynıdır. Ancak 5. sınıfta adil olma değeri bayrağa ve İstiklal Marşına saygı değeri ile birlikte verilirken burada yalnız verilmiştir. Söz konusu üniteler konu ve içerik olarak ta büyük oranda benzerlik göstermektedir. Fakat öğrencilerin sınıfları dikkate alınarak seviyelerine uygun yeni bir içerik oluşturulmasının yerinde olacağı değerlendirmesi yapılabilir. Yaşar, Gültekin ve Bayır (2013) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin hak ve özgürlüklere saygı ile birlikte adalet değerinin de küreselleşme ile birlikte olumlu etkilendiği görüşüne sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca Erkan, Karakölah ve Dilmaç (2013) tarafından yapılan araştırmada adil ve tutarlı bir disiplin anlayışının egemen olduğu okullarda siber zorbalığın önlenebileceğinin ifade edilmiş olması bu değerin yerleşmesi konusunda okul yönetimlerine önemli görev düştüğünü göstermektedir. Ayrıca Kaya (2013) tarafından yapılan araştırmada adil olma ahilik teşkilatının 4 temel ilkesi arasında gösterilmesi dikkat çekmektedir.

Barış

Barışın değerinin en çok anlaşıldığı olayların başında gelen 1. Dünya Savaşı ile ilgili konu bu üniteye yer almaktadır. Barışın karşılıklı anlayış ve hoşgörüyü gerçekleştirebileceğinin ifade edildiği parçanın devamında şu ifadelerle yer verilmiştir: “Uluslararası barışı engelleyen olayların başında savaşlar gelmektedir. Silahlanma, gelişmiş ülkelerin kaynaklarının tükenmesi ya da daha fazla kaynağa sahip olma isteği savaşlara sebep olmaktadır. Kişilerin ve ülkelerin sorunlarına karşılıklı anlayış, uzlaşma ve hoşgörü çerçevesinde çözüm aramaları barış ortamının oluşmasına yardımcı olacaktır” (MEB,2013c). Parçanın devamında barışı gerçekleştirme ve barış ortamı oluşturma ile ilgili ifadelerle yer verilmiştir. Keskin ve Keskin’in (2009) Cumhuriyet dönemi sosyal bilgiler ders programlarındaki barış değerini ele aldığı çalışmasında “barış eğitimi” son yıllarda yeniden yapılanma sürecinde olan sosyal bilgiler dersinin içeriğini oluşturan kavramlardan biri olarak ifade edilmekte ve “küreselleşen dünyada değerlerin yıpranması ile barış eğitime olan ihtiyaç daha da artmıştır” tespitinde bulunmaktadır. Savaşlarda aslında kazananın olmadığı, önemli olanın savaşı değil de barışı kazanmak olduğunun özellikle son yüz yıldaki savaşlarda daha iyi anlaşıldığı ve bu doğrultuda değer eğitiminde barış değerinin daha öne çıkma potansiyeline sahip olduğu değerlendirmesi yapılabilir. Buna karşılık Türkiye’de barış değeri ilköğretim öğretim programında (Meray, Kuş, Karatekin, 2012) ve ders kitaplarında az vurgulanan değerler arasında gösterilmektedir (Berkant ve Atmaca, 2013). Ayrıca Ersoy ve Şahin (2012) etnik ve inanışlar bakımından farklı bireylerin yaşadığı Türkiye gibi toplumlarda barış değerinin önemine vurgu yapmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Alan yazını ve kılavuz kitaplar üzerinde karşılaştırmalı olarak yapılan incelemeler neticesinde araştırmaya konu olan ilköğretim 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarındaki değerlerle ilgili bölümlerde önemli düzenlemeler yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen kılavuz kitaplarında ki değerlerle ilgili açıklamaların önemli kısmının farklı sınıflar için aynıyla tekrar ettiği, bu tekrarlarla alan yazında vurgulanan öğrencilerin yaş ve seviye farklarının ve ilgili ünitelerdeki konu kapsamındaki değişikliklerin dikkate alınmadığı tespit edilmiştir.

Bu tespit alan yazındaki öğretmen kılavuz kitaplarının öğretmenler için beklenen rehberliği yapma ve içerik kalitesi konularındaki yetersizlik vurgusuyla örtüşmektedir (Acat, 2010; Ayvacı ve Er-nas 2009). Çelikkaya ve Filoğlu (2014) sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitime ilişkin görüşleriyle ilgili yaptıkları araştırmada öğretmenlerin sosyal bilgiler programında var olan değerlerden tam olarak haberdar olmadıklarını, bunun nedeninin öğretmen kılavuz kitabından tam faydalanmamaları olabileceği ifade etmektedir. Fidan (2009) tarafından yapılan araştırmada öğretmen adaylarının, Yalar (2010) tarafından yapılan araştırmada ise öğretmenlerin değerler ve değerler eğitimi konusunda eğitim almadıkları ve gerekli bilgiye sahip olmadıkları ifade edilmektedir. Yine Yalar (2010) tarafından

yapılan araştırma değerler eğitimiyle ilgili bir kılavuz olursa öğretmenlerin bundan çok faydalanacağı görüşünü ortaya koymuştur. Yazıcı ve Aslan'ın (2011) değerler eğitimi ekseninde ders kitapları ve öğretmen adayları üzerinde yaptıkları araştırmada tespit edilen eksikliklere karşı farklı ders materyallerinin MEB tarafından hazırlanarak okullara gönderilmesi önerilmektedir. Bu doğrultuda Kılıç (2012) tarafından aktarılan değerler eğitimi kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen niteliklerinin özümsemesinin güç olduğuna yönelik görüşler önem kazanmaktadır. Bu durum sosyal bilgiler dersinin en temel yükümlülüklerinden biri olan değerler eğitimi konusunda kılavuz kitaplardaki öğretmenlere yol gösterecek ilgili parçaların önemini artırmaktadır. Keskin ve Öğretici (2013) tarafından yapılan araştırmada da mevcut sosyal bilgiler öğretim programında değerler eğitimine çok önem verilmesine karşılık değerler eğitimi uygulamalarının ve ders kitaplarının yetersiz olduğu, öğretmenlerin değerler eğitimi bilmediği ifade edilmektedir. Dolayısıyla araştırmalar değerler eğitimiyle ilgili kılavuz kitapların yeniden gözden geçirilmesinin ve bu konuda öğretmenlere yeterli kılavuzluk yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Değerler eğitiminde bireylerin yaşları ve gelişim düzeylerinin dikkate alınması gerektiği pek çok araştırmada ifade edilmiştir (Aydın, 2003; Yaşar, Gültekin ve Bayır 2013). Tahiroğlu (2013) değerleri kazandırmaya veya geliştirmeye çalışırken bireylerin yaş ve seviyelerine uygun çalışmaların yapılması gerektiğini söylemektedir. Aynı zamanda kullanılan kaynak ve materyallerin öğrencinin düzeyine ve düşünce sistemine uymamasının güvensizlik ve tutarsızlıkların oluşmasına ve neticede ilerleme kaydedilmemesine yol açacağını vurgulamaktadır (Tahiroğlu, 2013). Yeşil ve Aydın (2007) bireyin gelişim özellikleri, öğrenme tarzları, hazırbulunuşluk düzeyleri, ilgi, ihtiyaç ve beklentilerinin değerler eğitiminde dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Ancak ilköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında 5. sınıfın 5. Ünitesinde “akademik dürüstlük” değerinin 6. sınıfın 1. ünitesindeki “bilimsellik” değeriyle sınıf ve konu içeriği farkı gözetilerek birbirini tamamlar şekilde verildiği ve değerler eğitimiyle ilgili öğretmenlere kılavuzluk yapması beklenen diğer açıklamalara da, sınıf farkı gözetmesi açısından, örnek olacak bir durumda olduğu değerlendirilmiştir.

İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında “vatan için ölümü göze almak”, “canını feda etmek” gibi ifadelerin, değer eğitimi ile ilgili yerlerde sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmalar bu ifadelerin öğrenciler tarafından değer yargısı olarak benimsendiğini ortaya koymaktadır (Gömlüksiz ve Cüro, 2011). Ancak bu durum Ulusoy ve Tay'ın (2011) vurguladığı değer kazandırmanın iyimser bir dünya görüşüyle sağlanabileceği gerçeğiyle çatışmaktadır. Yine bu durumun Yel ve Aladağ (2012) tarafından değerler eğitiminde faydalı olacağı ifade edilen dünya ve insanlar konusunda iyi olan his ve temayüllerin yerleştirilmesi, iyi hislerin kazandırılmasını sağlayacak ortamlar oluşturulması ve 7. sınıf öğretmen kılavuz kitabındaki barış değerine ters düştüğü görülmektedir. Ayrıca Keskin ve Keskin (2009) tarafından küreselleşen dünyada değerlerin yıpranmasıyla ihtiyacın daha çok arttığı ifade edilen “barış eğitimi”ne uygun düşmemektedir. Tillman'ın (2000) aktardığına göre 1996 yılında New York'ta UNICEF merkez büro çalışanı 12 eğitimcinin çocukların daha mutlu bir hayata hazırlanması konusunda hazırladıkları programda barış değerine öncelik verilmesi bu cümleden anlamlı olarak görülmektedir.

ÖNERİLER

Türkiye coğrafyasının konu alan 5. sınıfın “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3. ünitesiyle ilgili “doğal çevreye duyarlılık” değerinde verilen küresel ısınma, kutuplardaki buzulların çözülmeye başlaması ve benzeri örnek ve bilgiler yerine, konu kapsamına uygun olarak, bu değer Türkiye ile ilgili yönünün ön plana çıkarılması uygun olacaktır.

5. sınıfın 6. Ünitesinde dayanışma ile ilgili değerde; “ülke içinde veya dış ülkelere karşı her zaman birlik beraberliğimizi korumak zorundayız. Birlik ve beraberlik denildiğinde toplumsal dayanışmaya en büyük örnek Kurtuluş Savaşı'mızdır” yerine barış değerine daha uygun başka ifadeler kullanılmalıdır.

5. sınıfın 7. ünitesindeki “adil olma, bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı” değerinde uzun olarak açıklanan adil olma değerinden sonra bayrak ve İstiklal Marşı ile ilgili yalnız “bağımsızlık sembollerimizden olan bayrağımıza sahip çıkılmalı ve İstiklâl Marşı’na gereken saygı gösterilmelidir” ifadesi daha detaylandırılmalı, geçiştirme yapıldığı izlenimi giderilmelidir.

Pozitivist paradigmayı yansıttığı görülen 6. sınıftaki “bilimsellik” değerinin işlendiği parça, yeni sosyal bilgiler eğitim programının dayandığı ifade edilen yapılandırmacı paradigmaya uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.

Öğretmen kılavuz kitaplarındaki değerle ilgili parçaların içeriğinde, ilgili üniteye konu alanları ve içeriği ile öğrencilerin sınıflarına göre algı seviyeleri göz önünde bulundurularak düzenlemeler yapılmalıdır. Örnek olarak 5.sınıftaki vatandaşlık bilgisi konularını içeren ünite ile 6. sınıftaki Türkiye coğrafyası konularını içeren ünitelerde ortak olan “sorumluluk” değerinin içeriği aynı olmamalıdır.

Öğretmen kılavuz kitaplarında her ünite için açıklanan değer parçalarında ilgili üniteye konu akışı ile uyumayan yerler düzeltilmelidir. Örnek olarak “sorumluluk” değerinin verildiği 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki “Elektronik Yüzyıl” ünitesinde “Atatürk’ün Gösterdiği Yol” adında konu başlığı mevcutken değerle ilgili parçada Atatürk’e temas edilmemiştir. Aynı şekilde “Sorumluluk” değerinin verildiği 5.sınıfın “Ürettiklerimiz” ünitesinde ise Atatürk’le ilgili hiçbir konu bulunmamasına rağmen öğretmen kılavuz kitabında Atatürk’ten örnek verilmiştir. Bu tezatlık düzeltilmelidir.

7. sınıfın 2.ünitesiyle ilgili “vatanseverlik” değerini konu alan parçada “Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır. / Toprak, eğer uğruna ölen varsa vatandır.” şiiri ve Atatürk’ün, "Ben lâzım geldiği zaman en büyük hediye olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim” sözünün barış değerine ters, militarist değerler olarak yansıyıp olumsuz etkilerinin olabileceği değerlendirilmelidir.

“Estetik” değerinin isim ve içerik olarak aynı verildiği 7. sınıfın 3. ünitesindeki değer tarih konularına, 5.sınıfın 2. ünitesindeki değer ise vatandaşlık ve coğrafya konularına uygun olarak, öğrencilerin yaş ve algı değişimleri de dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir. Benzer durum 7. sınıfın 5. değeri ile 6. sınıfın 1. değeri ve 7. sınıfın 6. değeri ile 5. sınıfın 6. değeri için de söz konusudur.

7. sınıfın 7. değeri olan barış değeriyle ilgili; barışı gerçekleştirmek için tavsiye edilen kişiler ve ülkeler arası iyi ilişkiler kurmanın yollarından birinin barışa karşı olan kan, savaş, ölüm ve benzeri ifadelerin geçtiği dili kullanma konusunda daha dikkatli olunması gerektiği değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Acat, M.B. (2010). Yapılandırmacı yaklaşımın uygulanmasının önündeki engel: Öğretmen kılavuz kitaplarına dönük bir eleştiri. *Eğitime Bakış*, 6(17), 30-34.
- Acat, M. B., & Aslan, M. (2011). Okulların karakter eğitimi yetkinliği ölçeği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 7-27.
- Akdemir, M. (2010). Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunisobil/article/viewFile/1020000075/1020000069>
- Arabacı, İ.B., & Akgül, T. (2013). Elazığ ilinde uygulanan etkinlik temelli değer öğretimi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 11(25), 7-31.
- Berkant, H. G., & Atmaca, Y. (2013). 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının insan hakları ve demokrasi kavramları açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(12).
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Ayvacı, H. Ş., & Er-nas, S. (2009). Öğretmen kılavuz kitaplarının yapılandırmacı kurama göre öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3(2), 212-225.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi).Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.

- Çelikkaya, T., & Filoğlu, S., (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4),1-16.
- Çengelci, T., Hancı, B., & Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitim konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Dickinson, D. J. (1990). The relation between ratings of teacher performance and student learning. *Contemporary Educational Psychology*, 15, 142-152
- Doğanay, A. (2012). Değer eğitimi, *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erkan, Y., Karakülah, D., & Dılmaç, B. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin değerlerini yordayan iki önemli değişken: Siber zorbalık eğilimleri ve okul kültürü arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 323-337.
- Ersoy, F., & Şahin, T. (2012). Sosyal bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2).
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal eğitimbilim*, 2(2), 1-18, <http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/131917-2012041992825-fidan-1.pdf>.
- Filiz, S. B. (2003). Ders kitabı ve öğretim programı ilişkisi. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal bilgiler*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Gömlüksiz, M. N., & Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Johnson, J.,& Immerwahr, J. (1995). Teaching Values: What Does Public Really Want?" *USA Today*, 24 (2062).
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Katılmış, A., Ekşi, H., & Öztürk, C. (2010) Sosyal bilgiler dersi kazanımlarıyla bütünleştirilmiş bilimsellik odaklı karakter eğitimi programının etkililiği. *Sosyal bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 50-87.
- Kaya, U. (2013). Değerler eğitiminde bir meslek teşkilatı: Ahilik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 41-69.
- Kaymakcan, R., & Meydan, R. (2012). Yerel-evrensel ikilemde ilköğretim DKAB ve sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2).
- Keskin, S. C., & Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet dönemi ilkokul (ilköğretim 1. kademe) sosyal bilgiler ve onun kapsamına giren ders programlarında bir değer olarak "barış" ın yeri. *Journal of Values Education*, 7(17).
- Keskin, Y., & Öğretici, B. (2013) Sosyal bilgiler dersinde "duyarlılık" değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: Nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 143-181.
- Kılıç, A., (2012). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders programındaki değerlerin kazanımla ilişkisi ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alma düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1593-1612.
- Kuş, Z., Meray, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- MEB, (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu, Birinci Kısım, Birinci Bölüm, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_1/temelkanun_1.html.
- MEB. (2013a). *5.Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı*, (Editör: Demircioğlu, İ.H.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 3.Baskı, Ankara: Saray Matbaacılık.
- MEB. (2013b). *6. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı*, (Editör: Köstüklü, N.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2.Baskı, Ankara: Saray Matbaacılık.
- MEB. (2013c). *7. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı*, (Editör: Güven, İ.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2.Baskı, Ankara: Saray Matbaacılık.
- Meray, Z., Kuş, Z., & Karatekin, K. (2012). Türkiye ve ABD ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi açısından karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1613-1632
- Merriam, S., B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, (Çeviri Editörü: Turan, S.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd. Şti.
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: İlköğretim ders kitapları örneği. *International Journal of Human Sciences*, 7(1).
- Ulusoy, K., & Tay, B. (2011). Sosyal bilgilerde Değer Eğitimi, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II*, Ankara: Pegem Akademi.
- Tay, B., & Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (3), 1499-1542.
- Tahiroğlu, M. (2013). İlkokul sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik değerinin geliştirilmesine yönelik performans görevi uygulaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1843-1862.

- Tepecik, B. (2008). *Sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tillman, D. (2000). *Living values activities for young adults*, Florida: Healt Communications Inc.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. (Doktora tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri (Eğitim Programları ve Öğretimi) Ana Bilim Dalı.
- Yaman, H., & Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Journal of Values Education*, 7(18), 107-120.
- Yaşar, Ş., Gültekin, M., & Bayır, Ö.G. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Bakış Açısıyla Küreselleşmenin Değerlere ve Değer Eğitime Yansıması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 339-396.
- Yazıcı, S., & Aslan, M. (2011). Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma: Sosyal bilgiler ders kitapları ile öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin karşılaştırılması üzerine bir çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 2173-2188.
- Yel, S., & Aladağ, S. (2012). Sosyal bilgilerde Değerlerin Öğretimi, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşil, R., & Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-223.
- Yiğittir, S., & Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 407-116.

Handling of Values Education in Primary Education 5th, 6th, 7th Class Social Studies Teacher Guidebook

Ali Rıza Seydi[†]
Süleyman Demirel University

Extended Abstract

In Turkey where national sentimental values are emphasized in almost every period like in many other countries, it is very important to give values education in accordance with the scientific methods and developments by paying attention to the universalizing values of the globalizing world. In Turkey, it is observed that the most important part of values is given to the students in lessons of social studies and life sciences aiming that students become adapted to the natural and social environment they live in. Values education which is an important part of social studies lesson increases the responsibilities of the teachers giving this lesson. Teachers who are the implementers of teaching programs benefit from ready materials like textbook or guidebook while playing this role. However, it is expressed that teacher guidebooks have many deficiencies in terms of content quality or guiding for teachers.

In social studies lesson, the primary source that teachers benefit from in values education like in other subjects is teacher guidebooks. The aim of this study is to make evaluation regarding how values education is handled in primary education social studies teacher guidebooks and make comparison between 5th, 6th and 7th class teacher guidebooks and literature. In this way, it is aimed to make contribution to the development of values education in social studies lesson. The question “how values education is handled in primary education social studies teacher guidebooks?” was determined as the problem sentence to achieve this aim.

In this study, document analysis was carried out with case study pattern. Case study is the deep analysis and description of a limited system. In document analysis, which document is important and can be used as data source is determined according to the research problem. In this context, expert opinion was obtained from two educators experienced in social studies education in order to determine the required documents. Primary education social studies 5th, 6th and 7th class teacher guidebooks belonging to 2013 and published under the Ministry of National Education were chosen as the documents of the study. In the analysis of the data, descriptive analysis method was used. The aim of descriptive analysis is to offer the obtained findings to the reader in an organized and interpreted way.

In the classification of the data, subject headings related to values education in social studies teacher guidebooks were taken into consideration. Research was made on all of these values in order to determine how they are handles in the literature. In findings and interpretations section, the texts related to the values included in guidebooks were used in the study in a way to give opportunity to supportive, falsifying or alternative statements comparatively with the literature and each other. In addition, obtained findings and interpretations were analyzed the two faculty member experienced in values education and expert opinion was taken in this regard. The obtained data was classified under the following titles in accordance with the sub problems:

1. Values found in the fifth class social studies teacher guidebook.
2. Values found in the sixth class social studies teacher guidebook.
3. Values found in the seventh class social studies teacher guidebook.

Solutions were suggested for the problem of the study with analyses and interpretations that were made about the problem.

As a result of the analyses carried out comparatively through guidebooks and literature, it was concluded that important arrangements should be made in the chapters related to values in 5th, 6th and 7th class social studies teacher guidebooks which are subject to the study. It was seen that an important part of the statements related to

---

[†]Corresponding Author: *Ali Rıza Seydi, Süleyman Demirel University, aliseydi@sdu.edu.tr*

values in teacher guidebooks was repeated for different classes and in these repetitions, changes within the scope of the subject in the related units and age or level differences of students emphasized in literature weren't taken into consideration. It was observed that in parts related to value education expressions like "dying for the country" or "making the supreme sacrifice" were frequently used in primary education social studies teacher guidebooks. However, it is seen that this situation is contrary to the peace value in 7th class teacher guidebook because value building emphasized in literature is only possible with an optimistic world view and optimistic tendencies should be placed about world and people expressed to be helpful in values education.

The following suggestions were offered in line with the results obtained within the scope of the study: arrangements should be made in the content of the texts related to values in teacher guidebooks by paying attention to the levels of the students with the content and subject areas in the related units.

The text where "scientificness" value is handled in sixth class and which is thought to reflect positivist paradigm should be rearranged in accordance with the constructivist paradigm expressed to be based on the new social studies education program.

It should be evaluated that in the text in which "patriotism" value is handled in the 2nd unit of seventh class, the poem "What makes flags a flag is the blood on it. / The land is the land if it has someone dying for it" and Atatürk's words "I will sacrifice my life for the Turkish nation as my biggest gift when necessary" can have negative effects because they are seen as values opposite to the peace value.

As related to the peace value which is the 7th value of seventh class, it should be evaluated that much attention should be paid when using the language including expressions like blood, war or death which are contrary to peace, one of the ways to establish good relations with persons and countries, in order to achieve peace.

Keywords: Values, Values education, Social studies, Teacher guidebook